

БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ ОСВІТИ І НОВІ ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН НА ФІЛОЛОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мацюк Галина Петрівна

Проблема модернізації освіти як засобу формування національної безпеки сьогодні вже стала об'єктом міждисциплінарного аналізу. Його розпочали праці «Безпекові виміри освітньої політики: світовий досвід та українські реалії» [2] і «Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи (Біла книга)» [3] фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, роботи науковців кафедр педагогіки та психології [10], політологів [8] та мовознавців [1; 4; 12; 13; 16]. Усі дослідження можна об'єднати під таким спільним радикалом, як гуманітарний аспект протидії російській агресії. Він включає освітній та науковий компоненти і сьогодні є одним з пріоритетів безпекової політики в країні.

Мета дослідження — обґрунтувати потребу оновлення змісту мовознавчих дисциплін на філологічних факультетах як відповідь на формування безпекового виміру професійної підготовки студента-філолога. Низка питань вимагає аналізу: які нормативно-правові акти регламентують зв'язки між національною безпекою і філологічною освітою; який набір мовознавчих категорій актуалізує ця взаємодія; які мовознавчі дисципліни насамперед потрібно впроваджувати у відповідь на вимоги законодавчих приписів та ін. Вивчення цих та подібних завдань сприятиме розвитку методики викладання мовознавчих дисциплін у період модернізації філологічної освіти в умовах, коли Стратегія національної безпеки України 2020 р. визнає Російську Федерацію (РФ) як державу-агресора і «джерело довгострокових системних загроз національній безпеці України» [18].

Щоб отримати результати та висновки щодо сформульованої мети і завдань, в основу теоретичного підґрунтя аналізу покладено положення: про інституційно-правові засади політики національної безпеки в гуманітарній сфері [8], методологію створення освітніх програм на основі компетентнісного підходу [19] та формування готовності випускника вишу зі спеціальності «Українська мова та література» (як самостійної або в поєднанні з іншими) здійснювати в майбутній діяльності педагога проєктувальну, гностичну, дослідницьку, інформаційну чи спонукальну функції [15]. Джерельною базою для аналізу послужили нормативно-правові акти за 2015–2020 рр., які розкривають роль освіти у формуванні національної безпеки в період російсько-української війни [17; 6; 5; 7; 18], а також навчальні програми та програма спеціалізації із соціолінгвістики для студентів філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, які ілюструють досвід оновлення змісту мовознавчих дисциплін у професійній підготовці філологів [11].

Нормативно правові акти 2015–2017 рр. і визначення ролі безпекового виміру освіти. На підставі ознак дійсності та стану українського суспільства Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України 26 травня 2015 р. [17], зафіксувала загрози гуманітарній складовій національної безпеки: «інформаційно-психологічну війну, приниження української мови і культури, фальшування української історії, формування російськими засобами масової комунікації

альтернативної до дійсності викривленої інформаційної картини світу» (п. 3.1), недостатній рівень розвитку медіакультури в умовах інформаційної війни (п. 3.6). Документ сформулював потребу протидіяти маніпуляціям суспільною свідомістю й актуалізував потребу знань про громадську думку та пропаганду (п. 4.1). Пріоритетним напрямом стало зміцнення гуманітарної складової у контексті зовнішніх загроз шляхом покращання викладання суспільних дисциплін та медіаосвіти як обов'язкових складових навчальних програм.

Закон України «Про освіту» затверджений Указом Президента України 5 вересня 2017 р. [6]. Серед засад державної політики у сфері освіти визнано «людиноцентризм», «забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності», зв'язок «з національною історією, культурою та національними традиціями», «виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання» (ст. 6, п. 1), а педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані «виховувати у здобувачів освіти повагу до державної мови та державних символів України, національних, історичних, культурних цінностей України, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання України та навколишнього середовища» (ст. 54, п. 2).

Документ підкреслив, що «мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова». Закон передбачив навчання мовами національних меншин та корінних народів. Особам, які належать до національних меншин, держава гарантувала право «на навчання в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної та початкової освіти, поряд із державною мовою, мовою відповідної національної меншини», а особам, які належать до корінних народів України, — право «на вивчення мови відповідних корінного народу чи національної меншини в комунальних закладах загальної середньої освіти або через національні культурні товариства» (ст. 7, п. 1). Повна загальна середня освіта дозволяє сформувати ключові компетентності, необхідні кожній людині, серед них і вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (якщо вона відмінна від державної) та іноземною мовами та ін. Спільними для всіх компетентностей визначено вміння «читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми» (ст. 12, п. 1).

Розглянуті документи об'єднали людський капітал, якість освіти з питаннями національної безпеки, а на рівні лінгвістичної абстракції безпосередньо та опосередковано актуалізували зміст низки мовознавчих категорій: «державна мова», «мова національних меншин», «мова корінних народів України», «мовна ситуація», «мовна політика», «національна ідентичність», «гуманітарна політика» та ін.

Як наукове середовище відреагувало на потребу відповідності освіти новим вимогам безпеки? Чи не вперше в 2017 р. це питання системно обґрунтувала вже вище згадана аналітична доповідь «Безпекові виміри освітньої політики: світовий досвід та українські реалії» [2]. У той час критерії національної безпеки не були розроблені попри очевидний зв'язок стану системи освіти з безпековою сферою [2, с. 5]. Результати аналізу викликів і загроз суспільству в умовах російсько-української війни дозволили сформулювати завдання освіти: забезпечити знання

процесів та перспектив, які відбуваються в РФ як країні-агресорі, поглиблення знань з історії та національних цінностей України (оскільки їх єдине розуміння забезпечувало б суспільну єдність та консолідацію [2, с. 10]). Ця аналітична записка підкреслювала важливість виконання: 1) нового Закону «Про освіту» 2017 р., ключового інструменту в оновленні освітньої системи, який передбачав розширення сфери функціонування державної мови й усунення «можливості дискримінації громадян України за мовною ознакою через забезпечення доступу до вищої освіти»; 2) поетапного переходу шкіл з навчанням мовами національних меншин на українську мову (правда, всі пам'ятаємо, що цей закон викликав критику з боку окремих держав-сусідів, зокрема Угорщини та Румунії, хоча документ відповідав положенням Конституції України та «Європейської Хартії регіональних мов та мов меншин») [2, с. 14–15]; 3) інтеграції науки й освіти, зокрема науки та вищої школи, як ще одного важливого безпекового чинника і засобу підвищення ефективності освітньої сфери [2, с. 25].

У 2017 р. в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України відбулася конференція «Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ», яка засвідчила про зв'язок мовознавчих досліджень із новими викликами та загрозами, визнала питання національної єдності і національної безпеки запорукою виживання українського етносу і відзначила роль освіти в цих процесах (для прикладу, див.: доповіді Б. Ажнюка «Критерії оцінювання мовної політики» [1], О. Данилевської «Мовна ситуація і мовна політика у сфері освіти за оцінками респондентів масового опитування» [4], Г. Мацюк «Статус і функції російської мови в Російській Федерації, на пострадянському просторі й у світі: стан і перспективи розвитку» [12] та ін.).

Е. Лузік та Л. Хоменко-Семенова у статті «Модернізація вищої освіти України в контексті національної безпеки» сформулювали завдання змін в освітній сфері з урахуванням вимог Стратегії національної безпеки України 2015 р. [10]. На думку дослідників, освітній процес виконує різні функції. Так, для учня середньої школи, де працює вчитель-україніст, — це функція формування і розвитку здатності до навчання, для студента філолога в університеті — функція формування і розвитку навченості, вона з часом переходить у самонавчання і самовиховання, що постає як результат навченості, післяуніверситетська освіта — це усвідомлена потреба в професійному розвитку навченості. Логічно поставало питання про необхідність зміни парадигм: старої освітньої, яка вже втратила свою дієздатність, на нову, адекватну вимогам реалізації національних інтересів України.

Проблему зв'язку освіти й національної безпеки почали обговорювати з площини євроатлантичної інтеграції України, а також у зв'язку із прикладними проблемами забезпечення національної безпеки в інформаційно-правовому вимірі та в освіті (див.: питання міжнародної конференції «Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку» (Острог, 2018) [14]).

Сферу освіти як ресурс національної безпеки на підставі стратегічного, модернізаційного та інтеграційного вимірів виокремило політологічне дослідження «Інституційно-правові засади політики національної безпеки в гуманітарній сфері» І. Каріха.: якісна освіта зумовлює потенціал розвитку нації, «вимагає високого рівня кваліфікації кадрів та їх освітньої мобільності, готовності отримувати та відтворювати нові знання» і як соціокультурний продукт сприяє розбудові політичної нації [8, с. 149].

Спеціалізований підхід до зв'язку освіти та національної безпеки в мовознавстві, зокрема в соціолінгвістиці, розпочали дві міжнародні конференції «Соціолінгвістичне знання як засіб формування нової культури безпеки: Україна і світ» у Львівському національному університеті імені Івана Франка. На конференції 2016 р. відбулося обговорення дисциплін спеціалізації із соціолінгвістики, які відповідали викликам часу [11], 2018 р. — розмова про безпековий рівень філологічної освіти стала об'єктом міждисциплінарного аналізу [16].

Нові нормативно-правові акти з питань безпеки та освіти 2019–2020 рр. як орієнтири в модернізації професійної підготовки філолога. Динаміку змін програмує Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [5], який Верховна Рада України ухвалила 25 квітня 2019 р. Закон почав діяти з 16 липня 2019 р. У преамбулі зазначено про стратегію подолання «деформацій національного мовно-культурного і мовно-інформаційного простору», про вимогу «повноцінного функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території держави» як гарантію «збереження ідентичності української нації та зміцнення державної єдності України», стверджено, що українська мова є «визначальним чинником і головною ознакою ідентичності української нації, яка історично сформувалася і протягом багатьох століть безперервно проживає на власній етнічній території, становить переважну більшість населення країни і дала офіційну назву державі, а також є базовим системотвірним складником української громадянської нації».

Документ обґрунтовує статус української мови як єдиної державної в Україні. Цей статус, зумовлений державотворчим самовизначенням української нації, є «невіддільним елементом конституційного ладу України як унітарної держави» (ст. 1, п. 3) і визначений Конституцією України (ст. 1, п. 4). «Статус української мови як єдиної державної мови передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначені цим Законом» (ст. 1, п. 7).

Крім статусу державної мови, Закон фіксує нову функцію української мови як мови міжетнічного спілкування (ст. 1, п. 8). Він також регулює функції української мови в усіх сферах суспільного життя (ст. 2, п. 1).

Завдання Закону полягає в захисті державного статусу української мови, в утвердженні її нової функції як мови міжетнічного спілкування, як «інструмента об'єднання українського суспільства, засобу зміцнення державної єдності та територіальної цілісності України, її незалежної державності і національної безпеки» (ст. 3, п. 1–3).

Обов'язок громадянина України — володіти державною мовою (ст. 6, п. 1). «Держава забезпечує кожному громадянину України можливості для опанування державної мови через систему закладів дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, освіти дорослих, а також через підтримку неформальної та інформальної освіти, спрямованої на вивчення державної мови» (ст. 6, п. 2).

Новий Закон України «Про повну загальну середню освіту» був прийнятий 16 січня 2020 р. [7]. Стаття 5 фіксує норму про українську мову освіти в закладах

загальної середньої освіти. Держава гарантує право на здобуття цього виду освіти державною мовою в державних, комунальних та корпоративних закладах. Особам, які належать до корінних народів або національних меншин, «забезпечується право вивчати мову відповідного корінного народу або національної меншини в державних, комунальних і корпоративних закладах загальної середньої освіти або через національні культурні товариства» (ст. 5, п. 3). Особи, які належать до корінних народів України, мають право на повну загальну середню в державному, комунальному чи корпоративному закладі мовою корінного народу і державною мовою (ст. 5, п. 4).

Розмежовано функції мов національних меншин. Особи, які належать до національних меншин України, мають право здобувати початкову освіту в зазначених закладах мовою відповідної меншини разом із державною мовою (ст. 5, п. 5). Якщо йдеться про мови національних меншин України, які є мовами ЄС, то в цих закладах такі особи можуть здобувати базову середню освіту державною мовою (її обсяг не менше 20 % річного обсягу навчального часу в 5 класі аж до не менше 40 % в 9 класі), а також профільну середню освіту державною мовою в обсязі, не меншому, ніж 60 % від річного обсягу навчального часу (ст. 5, п. 6). Держава гарантує здійснення базової та профільної середньої освіти державною мовою особам, які належать до інших національних меншин, в обсязі, не меншому за 80 % від обсягу всього навчального часу. Приватні навчальні заклади отримали право вільного вибору мови навчального процесу.

Нову Стратегію національної безпеки України затверджено Указом Президента України 14 вересня 2020 р. [18]. Вона має в основі засадничий принцип *безпеки людини — безпека України* (на підставі Конституції України та Закону України «Про національну безпеку України»).

Згідно з цим документом, кожен громадянин повинен «протистояти гуманітарній агресії, розвивати українську культуру як основу консолідації української нації та зміцнення її ідентичності» (п. 46). Враховано, що людський капітал — запорука майбутнього України, тому сформульовано завдання «модернізувати систему дошкільної та повної загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти, привести освітні стандарти до потреб суспільного розвитку та до найкращих світових зразків» (п. 57).

Стратегія пов'язує національні інтереси України із забезпеченням національної безпеки через модернізацію освіти як одного із напрямів реалізації державної політики національної безпеки (п. 5 і 6).

Отже, і нові законодавчі акти 2019–2020 рр. актуалізують зв'язок національна безпека — проблеми гуманітарного життя суспільства в умовах російсько-української війни — модернізація освіти.

Як здійснити імплементацію завдань цих документів у професійну підготовку студента-філолога? Насамперед нормативно-законодавчі акти дають поштовх для окреслення сфер гуманітарної політики і доносять інформацію, яка знову (безпосередньо чи опосередковано) має стосунок до змісту вже раніше згаданих мовознавчих категорій.

Гуманітарна політика постає як єдність завдань і перспектив культурної, освітньої, наукової, мовної та церковно-релігійної сфер, — про це йдеться в новій ана-

літичній доповіді 2020 р. фахівців Національного інституту стратегічних досліджень [3]. Науковці чітко окреслюють проблеми, на які потрібно відреагувати: *формування ідентичності* (обґрунтовують виклики перед національною та громадянською ідентичностями, формулюють потребу спільної громадянської ідентичності, виявляють ієрархію ідентичностей) [3, с. 13]; *ідеологія «ууского міра»* (ідеологія не зникла з теренів України, кількість прихильників не зменшилася) [3, с. 15]; *небезпека загострення конкуренції панросійської імперської та європейської української ідентичностей* (небезпека конкуренції полягає в здатності заміни української національної ідентичності, оскільки механізми конструювання формують ілюзію «нерозрізнення» цих ідентичностей через спільний спосіб буття, спільні життєві практики в побуті й освіті) [3, с. 16]; *труднощі формування української ідентичності, яка постає як «незавершений проєкт»* [3, с. 16]; *агресивна пропаганда з боку РФ; формування наукової сфери, що дасть можливість зміцнити національну безпеку України* [3, с. 62]; *розвиток функцій української мови як державної, мовні права корінних народів та національних меншин* [3, с. 62]; *питання етнонаціональної політики* [3, с. 87]; *питання релігійного середовища* (зазначаючи про «певні лінії напруги, котрі першочергово виникають унаслідок цілеспрямованої діяльності РПЦ та впливу на українське суспільство інструментами гібридної війни Росії проти України, зокрема засобами УПЦ (МП), що є структурною складовою частиною РПЦ») [3, с. 99]; *на гуманітарні аспекти в молодіжній політиці України* (ця політика містить аксіологічне ядро на основі державних цінностей) [3, с. 105]; і *поширення історичних знань* [3, с. 106] та ін.

Набір мовознавчих категорій, які актуалізують ці документи на рівні лінгвістичної абстракції, пов'язаний із безпековим виміром освіти загалом і філологічної зокрема і за своєю природою ілюструє взаємодію мови та суспільства в контексті соціолінгвістичного знання. Воно розширює розуміння статусу і функцій української мови як державної в історії та в незалежній державі, відмінних від інших етнічних мов, а також вперше привертає увагу до мов корінних народів і мов національних меншин, які є мовами ЄС, актуалізуючи низку питань про універсальні та ідіоетнічні компоненти в мовному облаштуванні світу чи про демографічно-комунікативні потужності мов і заходи для їх підтримки в Європі та інших державах світу. Звичайно, крім конституційно-правового поля аналізу статусу української мови як державної, крім широкого контексту аналізу питання про статус мов у законодавстві інших країн, обов'язковим є історичний екскурс, зокрема питання про те, чи були законодавчі акти, наприклад, у ХХст., які би фіксували статус української мови як державної? Як і коли вони виникали? Ці та подібні питання історичного зрізу асоціюються із вимогою законодавчо-правових актів знати власну історію і національні цінності, враховуючи різні види зв'язків між мовою та суспільством, тобто між мовою та ідеологією, політикою, владою, державою чи Церквою тощов історії та сьогоденні. Студент-філолог може про це почути на заняттях із таких дисциплін, як «Соціолінгвістика» чи «Вступ до соціолінгвістики», «Мовна політика і мовна ситуація: Україна і світ» та ін.

Законодавчі приписи стверджують про роль державної мови у формуванні національної ідентичності. Це ще одне із наскрізних завдань національної безпеки, яке (у зв'язку із роллю української мови) вимагає лінгвістичного аналізу й своєї

реалізації на спеціалізованих дисциплінах. Увага до зв'язків між мовою та національною ідентичністю, які сьогодні загроженою ідеологією «руського міра» та змішаною антиукраїнською пропагандою, вимагає самостійного аналізу на лекціях та практичних заняттях з дисциплін «Мова та ідентичність», «Мова та ідеологія» чи «Мова, громадська думка і пропаганда».

Перелік категорій і зв'язків між ними, які потрібно знати студентів філологічного факультету, розширюється до: «мовна політика», «мовна ситуація», «статус мов в Україні», «мови корінних народів», «функції мов в Україні», «багатомовність» (в Україні, Європі та світі), «мовлення соціогруп» тощо, а також до зв'язків понять «мова — держава», «мова — влада», «мова — політика», «мова — ідеологія», «мова — ідентичність», «мова — культура», «мова — Церква» і, звичайно, «мова — війна». Ці та інші питання, як правило, лише частково виносяться або зовсім не потрапляють у навчальні плани філологічних факультетів.

Досвід викладання дисциплін соціолінгвістичного циклу студентам-бакалаврам та магістрам Львівського національного університету імені Івана Франка розпочався в 2004 р. Досьогодні студенти слухають такі предмети: «Соціолінгвістика» (2 курс), «Вступ до соціолінгвістики» (3 курс), «Теорія і методи аналізу соціолінгвістики» (4 курс), «Прикладна соціолінгвістика: питання мовної політики» (5 курс, магістри), «Мовна політика і мовна ситуація: Україна і світ» (3 курс), «Політична комунікація» (5 курс, магістри); «Соціолінгвістичний практикум» (5 курс, магістри), «Знання про мову та суспільство в середній школі» (2 курс, 5 курс, магістри) [11]. Крім нових знань, дисципліни формують нові вміння, навички та компетентності. Студенти розкривають зв'язки мови та суспільства на прикладі комунікації на матеріалі різних творів з української літератури (за шкільною програмою), у міжособистісному спілкуванні чи різних дискурсивних практиках та ін., між різними соціальними групами, а також дізнаються про те, що відбувається в інтернет-дискурсі, як розрізнити фейкові новини, зрозуміти орієнтацію (наприклад, проросійську чи проукраїнську) нового медіаресурсу чи якоїсь нової програми. Сьогодні фейки є не тільки ознакою комунікативного середовища, а й різновидом психологічної зброї, новим типом загроз. Студент-філолог мав би знати хоча б основи медіаграмоти заради захисту індивідуальної свідомості. (Лише знання може захистити його від фейків; питання полягає лише в тому, як студент до них ставиться, чи може розрізнити правду від неправди).

Нові знання із соціолінгвістики дозволяють студентам реалізовувати свою комунікативну компетентність під час проведення «круглих столів», присвячених різним питанням взаємодії мови та суспільства, на Всеукраїнському конкурсі студентських досліджень із соціолінгвістики, який щороку відбувається в університеті як базовому з вивчення питань соціолінгвістики, на науковій міжуніверситетській конференції «Vivat academia», в періодичних виданнях та ін., де актуалізується потреба породження текстів щодо соціокультурних чи політичних питань, пов'язаних із мовним життям. Звідси предмети соціолінгвістичного циклу дають змогу розвинути дискурсивний підвид комунікативної компетентності, про який вже є перші дослідження [9]. Дискурсивна компетентність як структурний компонент комунікативної постає в здатності студентів як адресантів породжувати нові тексти різних типів для досягнення своїх намірів.

Досвід викладання дисциплін соціолінгвістики показує, що модернізація навчальних програм за рахунок впровадження дисциплін соціолінгвістичного циклу дозволяє студентам: 1) покращити сприймання і розуміння текстів, 2) творити власний дискурс відповідно до певної комунікативної ситуації в суспільстві, за якою постають учасники, умови перебігу та сфера спілкування, 3) знати і використовувати найбільш оптимальні способи досягнення комунікативного наміру, опанувавши для цього жанрово-стилістичні канони обраного дискурсу, 4) краще формувати зв'язний текст з його категоріями — цілісності, зв'язку, інформативності, композиції, аргументації та ін., 5) інтерпретувати (у письмовій та усній формах) тексти і формувати щодо них власну оцінку.

Таким чином, безпековий вимір гуманітарної освіти загалом і філологічної зокрема сьогодні вже став об'єктом міждисциплінарного аналізу. Нормативно-правові акти 2015–2020 рр. в Україні, трактуючи освіту як один із засобів національної безпеки в умовах російсько-української війни, формують потребу модернізації фахової підготовки студента-філолога щодо розширення його знань про мову та суспільство і передбачають оновлення змісту мовознавчих дисциплін соціолінгвістичним компонентом. Соціолінгвістичні знання найповніше і найширше з усіх інших підвидів знань у мовознавстві відображають проблеми сучасної дійсності.

Зміст предметів соціолінгвістики (на прикладі впроваджених у навчальні плани Львівського національного університету імені Івана Франка нормативних і вибіркового дисциплін): «Соціолінгвістика», «Вступ до соціолінгвістики», «Теорія і методи аналізу соціолінгвістики», «Прикладна соціолінгвістика: питання мовної політики», «Мовна політика і мовна ситуація: Україна і світ», «Мова та ідеологія», «Мова та ідентичність», «Знання про мову та суспільство в середній школі», «Мова, громадська думка і пропаганда» реагує на завдання перед філологічною освітою, сформульовані в нових нормативно-правових актах 2015–2020 рр.

Знання та вміння, які отримує студент-філолог на цих дисциплінах, формують його ціннісну україноцентричну парадигму та зумовлюють динаміку вербально-семантичного, лінгво-когнітивного, мотиваційно-прагматичного рівнів його мовної особистості, дозволяючи виявляти причинно-наслідкову взаємодію в обговоренні питань, пов'язаних із мовою / мовами в суспільстві чи суспільствах в умовах мирного часу і війни. Знання, навички та компетентності разом з критичним мисленням уможливають не тільки реакцію студента на запити різних середовищ і насамперед шкільного, а й вплинуть на його здатність виконувати свої функції в педагогічній діяльності.

Оновлення у професійній підготовці студента-філолога переліку мовознавчих дисциплін новими предметами соціолінгвістики пришвидшить реалізацію такої важливої функції філологічної освіти, як функції захисту національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Ажнюк Б. Критерії оцінювання мовної політики. *Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ*: збірник наукових праць. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. С. 6–14.
2. Безпекові виміри освітньої політики: світовий досвід та українські реалії : аналітична доповідь Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2017. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-10/AD_Vymiry-polityky_druk-1a7fe.pdf

3. Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи (Біла книга) : аналітична доповідь / Сінайко О. О. (кер. авт. кол.), Тищенко Ю. А., Каплан Ю. Б. та ін.; за заг. ред. Ю. Б. Каплан, Ю. А. Тищенко. Київ : НІСД, 2020. 126 с.
4. Данилевська О. Мовна ситуація і мовна політика у сфері освіти за оцінками респондентів масового опитування. *Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ*: збірник наукових праць. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. С. 328–343.
5. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
6. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Закон України «Про повну загальну середню освіту» був прийнятий 16 січня 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
8. Каріх І. В. Інституційно-правові засади політики національної безпеки в гуманітарній сфері : дис. ... канд. політ. наук. Суми, 2018. 218 с.
9. Кучерява О. А. Формування дискурсивної компетенції студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2008. 21 с.
10. Лузік Е. В., Хоменко-Семенова Л. О. Модернізація вищої освіти України в контексті національної безпеки. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія : Педагогіка, психологія. 2017. № 10. С. 81–87.
11. Мацюк Г. Програма спеціалізації із соціолінгвістики «Політична комунікація». Львів, 2015. 65 с.
12. Мацюк Г. Статус і функції російської мови в Російській Федерації, на пострадянському просторі й у світі: стан і перспективи розвитку». *Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ* : збірник наукових праць. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. С. 213–240.
13. *Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ* : збірник наукових праць. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 688 с.
14. Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку : збірник наукових праць за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції (8 червня 2018 р., м. Острог) / за заг. ред. д. ю. н. Романова М. С. Острог : Вид-во НУ «Острозька академія», 2018. 326 с. URL : http://ippi.org.ua/sites/default/files/osvita_i_nauka_u_sferi_nacionalnoyi_bezpeki_materiali_ii_konf_veb.pdf
15. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі : навчальний посібник / О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум та ін.; за ред. О. Горошкіної та С. Карамана. Київ, 2015. 250 с.
16. Соціолінгвістичне знання як засіб формування нової культури безпеки: Україна і світ: матеріали міжнародної конференції (Львів, 22–23 листопада 2018 р.) / за ред. Г. Мацюк. Львів : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2018. 126 с.
17. Стратегія національної безпеки України. URL : <https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/rishennyu-rnbou-vid-26052015-2872015-pro-strategiyu-natsionalnoi-bezpeki-ukraini.pdf>
18. Стратегія національної безпеки України. Безпека людини — безпека країни. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
19. Сучасні підходи до побудови освітніх програм: методичні матеріали / уклад. : Ю. В. Холін, С. О. Кравцов, Т. О. Маркова. Харків, 2014. 36 с.